

ثبت ملی مراسم شبیه‌خوانی زنان روستای فدیشه در فهرست میراث ناملموس کشور

18 مرداد 1401

مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی خراسان رضوی گفت: مراسم شبیه‌خوانی زنان روستای فدیشه نیشابور به شماره ۲۶۱۶ و به تاریخ ۱۴۰۰.۱۱.۲۵ در فهرست میراث فرهنگی ناملموس ملی کشور ثبت شد.

سیدجواد موسوی با اعلام این خبر اظهار کرد: روستای فدیشه شهرستان نیشابور از معدود نقاط در سطح کشور است که در نظام آیینی آن سنت شبیه‌خوانی زنان حضور پایداری و ریشه‌دار دارد. حضور این سنت در کنار **تعزیه** عمومی روستا که یکی از با شکوه‌ترین مجالس شبیه‌خوانی خراسان است، حاکی از جایگاه بارز تعزیه و تعزیه‌خوانی در نظام آیینی عاشورایی است.

وی ادامه داد: فدیشه از جمله مهم‌ترین نقاط در منطقه نیشابور است که اقشار مختلف جامعه و گروه‌های مردان و زنان در سنین مخلف از دیرباز در برگزاری مراسم بزرگداشت اهل بیت(ع) اهتمام ویژه‌ای را از خود نشان داده‌اند.

موسوی عنوان کرد: مهم‌ترین جلوه این اهتمام در دهه اول ماه محرم و سوگواری امام حسین(ع) خود را نشان می‌دهد. مراسم شبیه‌خوانی مهم‌ترین فعالیت اهالی فدیشه و برخی روستاهای مجاور در این مسیر است، همین موضوع موجب شده است، شبیه‌خوانی فدیشه به شهرت قابل‌ذکری در سطح استان خراسان رضوی دست یابد.

مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی خراسان رضوی گفت: مراسم شبیه‌خوانی فدیشه در روز عاشورا یکی از بزرگ‌ترین گردهمایی‌های عاشورایی در سطح استان است. این مراسم در سال ۱۳۹۹ در فهرست ملی میراث فرهنگی ناملموس به شماره ۲۲۱۲ ثبت شده است.

موسوی افزود: برای برگزاری هرچه باشکوه‌تر این مراسم تمام جامعه فدیشه‌ای با یکدیگر همکاری می‌کنند، حضور تعزیه در نظام آیینی فدیشه محدود به روز عاشورا نیست بلکه در دهه اول ماه محرم هر روز عصر این مراسم برگزار می‌شود. علاوه بر این، وجود شیوه زنانه تعزیه در فدیشه حضور این عنصر را در نظام آیینی روستا برجسته‌تر می‌سازد.

محمود طغرایبی، مدیر ثبت آثار تاریخی، فرهنگی، طبیعی و معنوی اداره‌کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی خراسان رضوی نیز گفت: در گذشته علاوه بر این مجلس، مجلس شهادت امام علی(ع) در روز بیست و یکم ماه رمضان اجرا می‌شده است.

وی گفت: در گذشته شبیه‌خوانی زنان فدیشه محدود بر این دو مجلس بوده است، این در حالی است که

در سال‌های اخیر زنان تعزیه‌خوان فدیشه‌ای فعالیت خود را گسترش داده و در فرصت‌های دیگری مانند **اربعین** و شهادت برخی از اهل بیت(ع) به اجرای تعزیه و مجالسی مانند مجلس شهادت حضرت رقیه(ع) می‌پردازند. چنانکه متولی فعلی شبیه‌خوانی زنان فدیشه بیان می‌کند، تعداد مجالس شبیه‌خوانی ایشان به بیش از ۵ مجلس افزایش یافته است.

طغرایی اظهار کرد: به نظر می‌رسد در ۲ دهه اخیر که گروه جدیدی مسئولیت شبیه‌خوانی را بر عهد گرفته‌اند، رشد کمی و کیفی قابل ملاحظه‌ای در شبیه‌خوانی زنان فدیشه قابل مشاهده باشد. با وجود رشد مذکور و تعدد نسبی مجالس تعزیه، کماکان مهم‌ترین اجرای تعزیه زنان، همان اجرای روز تاسوعا است.

وی تصریح کرد: تعزیه زنان از گذشته تا امروز در مکانی خاص که مخصوص عزاداری و جلسات مذهبی زنان بوده است، برگزار می‌شود. تا سال‌های ابتدایی دهه هفتاد خورشیدی این مراسم در مکانی که به «پای تکیه» معروف بوده، اجرا می‌شده است. در همین سال‌ها این بنا با اجرای طرح هادی روستا تخریب و حسینیه‌ای ویژه بانوان تحت عنوان «فاطمیه» احداث می‌شود. از آن زمان تاکنون مکان موسوم به «فاطمیه» محل برگزاری مراسم شبیه‌خوانی زنان فدیشه شده است.

مدیر ثبت آثار تاریخی، فرهنگی، طبیعی و معنوی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی خراسان رضوی گفت: برای جلوگیری از پخش صدای تعزیه‌خوانی زنان در هنگام برگزاری مراسم در بیرون از حسینیه نوار تلاوت قرآن پخش می‌شود. این مراسم آیینی، غالباً زنان فدیشه را در روز تاسوعا در گروه‌های مختلف سنی به خود جذب می‌کنند. در سال‌های اخیر زنانی از روستاهای مجاور نیز در این مراسم شرکت می‌کنند.

طغرایی یاد آور شد: البته زنان فدیشه در روز تاسوعا، مجلس مقتل امام حسین(ع) را اجرا می‌کنند، این تعزیه نسبت به تعزیه عمومی روستا از نظر مؤلفه‌های نمایشی، موسیقایی و شعر ساده‌تر است، این مجلس زنانه را می‌توان چکیده کوتاهی از تعزیه عمومی روستا در روز عاشورا دانست.

وی تصریح کرد: در این چکیده کوتاه که بین دو تا سه ساعت طول می‌کشد، عمدتاً تأکید بر مواجعات و وداع امام حسین(ع) با زنان اهل بیت(ع) مانند حضرت زینب(ع)، حضرت سکینه(ع) و فضه است. جدا از چکیده بودن تعزیه زنان، ادوات نمایشی مراسم محدود به دو علم، یک شمشیر، یک صندوقچه لباس، صورتک‌هایی از شخصیت‌های کربلا و چند چادر عربی برای زن‌خوان‌ها است.

طغرایی اظهار کرد: با این حال برخی ویژگی‌های فرهنگی خاص را می‌توان برای شبیه‌خوانی زنان فدیشه در مؤلفه‌های سه‌گانه نمایش، شعر و موسیقی برشمرد. علم گردانی با پرانمودن علم‌های مخصوص **تعزیه زنان** محقق می‌شود. بدین منظور از نمونه‌های زنانه علم‌های سنتی نیشابور که تحت عنوان علم جریده نیز در منطقه مورد مطالعه شناخته می‌شود، استفاده می‌شود.

وی گفت: این علم‌ها که در اصل به مثابه نشانه‌های تعزیه زنان فدیشه مطرح هستند، نسبت به نمونه‌های مردانه بسیار سبک‌تر و کم‌حجم‌تر طراحی و ساخته شده‌اند. با این حال از حیث نقش مایه‌ها و مهارت هنری به کار رفته تفاوت کلی با نوع مردانه ندارند.

مدیر ثبت آثار تاریخی، فرهنگی، طبیعی و معنوی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی خراسان رضوی افزود: معمولاً در روز سوم ماه محرم زنان طی مراسمی به علم‌پندی و برپا کردن ۲ علم جریده در مرکز فاطمیه مبادرت می‌کنند. چنانکه زنان فدیشه بیان می‌کنند، علم‌پندی و انتقال علم‌ها به مرکز فاطمیه دلالت بر ورود اهل بیت (ع) به سرزمین کربلا دارد. در حقیقت، استقرار علم‌ها در مرکز فاطمیه آن محل را به صورت نمادین به صحرای کربلا و مقتل امام حسین (ع) مبدل می‌سازد.

طغرای در خصوص این تعزیه گفت: تعزیه زنان فدیشه که عموماً شامل وداع حضرت امام حسین (ع) با زنان اهل حرم خود است، عموماً زیر همین علم‌ها صورت می‌گیرد. در اصل این علم‌ها را می‌توان به مثابه عنصری نمایشی در نظر گرفت که صحنه کربلا و روز عاشورا را نشان می‌دهد. به عبارتی دیگر به نظر می‌رسد، می‌توان گفت این علم‌ها نقش قابل ملاحظه‌ای در ایجاد احساس تصویری دقیق‌تری مربوط به سرزمین کربلا در تعزیه زنان فدیشه ایفا می‌کنند.

بر اساس گزارش روابط عمومی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی خراسان رضوی، وی ادامه داد: علاوه بر اهمیت نمایشی بهره‌گیری از علم‌های زنان نیشابوری، حضور این عنصر با عنایت به محلی بودن آن بر ارزش‌های فرهنگی مراسم می‌افزاید. تنها جلوه موسیقیایی مراسم تلاش شبیه‌خوان در اجرای آهنگین اشعار اغلب رباعی و ابیات مربوط به تعزیه است.